

Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava

PhDr. Marianna Pétiová, PhD.

**Extrémizmus
z pohľadu žiakov základných a stredných škôl**

Bratislava 2022

**Výskum bol realizovaný s finančným príspevkom z CVTI SR a z Ministerstva školstva, vedy,
výskumu a športu SR.
ISBN 978-80-8240-026-0**

Obsah	
ÚVOD	4
1. Teoreticko-metodologické východiská	4
1.1 Teoretické východiská	4
1.1.1 Extrémizmus	4
1.1.2 Extrémizmus a mládež	6
1.1.3 Prevencia extrémizmu	7
1.2 Cieľ výskumu	8
1.3. Výber výskumnej vzorky a metódy výskumu	8
1.4 Matematicko-štatistické spracovanie	9
1.5 Posúdenie validity	9
1.6 Harmonogram realizácie výskumu	9
2. Interpretácia výsledkov výskumu zameraného na výskyt prejavov extrémizmu u žiakov ZŠ a SŠ	10
2.1 Charakteristika výskumného súboru	10
2.2. Rodinné prostredie a vzťah respondentov k rovesníkom	15
2.3 Prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v školskom prostredí	29
2.4 Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme	57
2.5 Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež	79
2.6 Názory a postoje žiakov ZŠ a SŠ k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných	90
Závery	107
Odporúčania pre prax	121
Literatúra	122

ÚVOD

Extrémistické hnutie predstavuje sa v súčasnosti veľký celospoločenský problém. Jeho politická nebezpečnosť môže spolu s ďalšími sociálno-patologickými javmi výrazne vzrastať a ohrozovať demokratický charakter spoločenských pravidiel, ústavný a právny poriadok. Extrémistické správanie vytvára veľkú záťaž na celú spoločnosť. Preto je potrebné venovať mu pozornosť, nielen v oblasti sociálnej teórie, ale najmä praxe. Je zrejmé, že i napriek realizovaným opatreniam a snahám sa nedarí extrémistické aktivity zastaviť a eliminovať.

Rasovo motivovaná kriminalita nie je špecifickým problémom Slovenska, ale i niektorých okolitých štátov. Spôsobili to rôzne politické strany, ktoré majú vo svojom programe zakomponované formy rasovej neznášanlivosti. Ich existencia sa tak spája s určitými prejavmi fyzického a verbálneho násillia voči príslušníkom národnostných a etnických menšín.¹

Cieľom výskumu bolo zistenie názorov, postojov, informovanosti a osobných skúseností žiakov základných a stredných škôl s prejavmi extrémizmu, rasizmu a diskriminácie. Úloha vychádzala z Koncepcie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 a nadviazala na riešenie problematiky intolerancie, násillia a extrémizmu u detí a mladých ľudí vo veku od 12 do 18 rokov, ktoré boli v CVTI SR realizované v rokoch 2010, 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020 tak, aby bolo možné zistené údaje navzájom porovnávať.

Výskum sa realizoval metódou dotazníkového zisťovania u žiakov základných a stredných škôl v rámci celého Slovenska. Výberový súbor tvorili žiaci 7., 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1., 2. a 3. ročníkov všetkých typov stredných škôl z celej Slovenskej republiky. Terénny zber údajov prebiehal v septembri 2021 a zabezpečovala ho profesionálna agentúra, určená na základe výsledkov výberového konania. Výberový súbor spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov základných a stredných škôl vo veku od 12 do 18 rokov. Bol utvorený voľným kvótovým výberom so znáhodnením osoby v poslednom kroku a so stratifikáciou na celom území Slovenskej republiky.

Dotazník bol rozdelený na päť základných okruhov:

- Rodinné prostredie a vzťahy žiakov základných a stredných škôl k rovesníkom
- Prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v školskom prostredí
- Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme
- Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež
- Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných

Výsledky boli interpretované v jednotlivých podsúboroch podľa stanovených demografických znakov (pohlavie, vek, ročník, typ školy, veľkosť bydliska a kraj) a boli spracované prostredníctvom štatistického programu SPSS. Interpretované boli najmä zistenia, u ktorých sa potvrdil štatisticky významný vzťah na hladine významnosti $p < 0,05$. Pri porovnávaní údajov za základné a stredné školy a pri komparácii dát za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019 a 2020 boli zisťované a okomentované rozdiely.

Získané výsledky je možné považovať za spoľahlivé a v rámci tejto spoľahlivosti aj za reprezentatívne.

---

¹ Blaha, R.-Kučera, M. ml.-Kučera, M st. : Trestněprávní a kriminologická hlediska extremismu. In: Kontakt č.1/2007, roč. IX, ISSN 1212-4117, s. 120-121

Charakteristika výskumného súboru

- Do výskumu zameraného na prejavy extrémizmu v základných a v stredných školách sa zapojilo 2 565 respondentov. Dotazníky vyplnilo 1 279 chlapcov a 1 286 dievčat. Výskum bol realizovaný v 7., 8. a 9. ročníkoch základných škôl a v 1., 2. a 3. ročníkoch stredných škôl a zúčastnili sa ho žiaci vo veku od 12 do 18 rokov. Respondenti boli najčastejšie vo veku 14, 15, 16, 17 a 13 rokov, pričom v najnižšom počte vyplnili dotazníky opýtaní vo veku 12 a 18 rokov.
- Asi 1 328 respondentov patrilo k žiakom základných škôl, pričom v skupine stredoškolákov bolo evidovaných 1 237 osôb. V tejto skupine mali väčšiu prevahu žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti.
- Najvyšší počet opýtaných mal trvalé bydlisko v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Omnoho menej žiakov základných a stredných škôl žilo v najmenších obciach, vo veľkomestách a v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.
- Najviac respondentov pochádzalo z Bratislavského kraja. Nižší počet opýtaných, ktorí sa zapojili do výskumu, žil v Trenčianskom, Trnavskom, Prešovskom, Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji. Dotazníky v najnižšom počte vyplnili žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Košického a zo Žilinského kraja.

Rodinné prostredie a vzťahy k rovesníkom

- V úplnej rodine žili necelé tri štvrtiny respondentov a 15,2% opýtaných pochádzalo z neúplnej rodiny. Asi 11,2% žiakov základných a stredných škôl malo nevlastného otca alebo matku. Necelé percento respondentov vyrastalo v pestúnskej rodine, u starších súrodencov, prípadne ich vychovávali starí rodičia.
- V úplných rodinách vyrastali najmä respondenti chlapci, vo veku 12 rokov, žiaci 7. a 8. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí a respondenti žijúci v Prešovskom kraji. Iba otec alebo matka vychovávali častejšie najstarších respondentov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl, žiakov stredných odborných škôl, opýtaných žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a mladých obyvateľov Bratislavského kraja. V doplnených rodinách žili vo vyššom počte dievčatá, respondenti vo veku 15 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov vyšším než 100 000 a respondenti s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji.
- Od roku 2010 sa znížil počet žiakov, ktorí žili v úplných rodinách. Za sledované obdobie však výrazne stúpol počet opýtaných pochádzajúcich z doplnených rodín. Mierne sa znížil počet respondentov, ktorých vychovával iba otec alebo matka a klesol aj počet oslovených žiakov, ktorí vyrastali v náhradných rodinách. Zistené údaje poukazujú na súčasný negatívny trend v rodinách, ktorý je charakterizovaný vyšším rozpadom rodín než kedysi. Táto skutočnosť spôsobila zníženie počtu detí, ktoré vyrastajú v úplných rodinách a zvýšený počet mladých ľudí, ktorí majú nevlastného otca alebo matku.
- Viac než polovica opýtaných považovala **rodinné vzťahy** za dobré, aj keď sa u nich niekedy vyskytli nedorozumenia a 35,8% respondentov ich označilo ako veľmi dobré. Len 6,1% oslovených žiakov hodnotilo vzťahy v rodine negatívne a 1,2% respondentov ich považovalo za veľmi zlé. Iba necelé percento opýtaných si s otcom alebo matkou rozumelo veľmi dobre, avšak nemali vybudovaný dobrý vzťah k druhému rodičovi. Z uvedeného vyplynulo, že až 92,1% žiakov základných a stredných škôl hodnotilo rodinné vzťahy kladne, pričom 7,3% opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky.
- Vzťahy v rodine kladne hodnotili najmä chlapci, respondenti vo veku 12 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní s trvalým bydliskom v obciach s počtom

obyvateľov od 2 001 do 10 000, mladí obyvatelia Trenčianskeho kraja a žiaci žijúci v úplných rodinách. Zhoršené medziľudské vzťahy boli vo vyššej miere zistené u dievčat, opýtaných vo veku 17 a 18 rokov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl, žiakov stredných odborných škôl, opýtaných žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, respondentov pochádzajúcich z Trnavského kraja a u žiakov z doplnených rodín.

- Od roku 2010 sa nezmenil počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy kladne. Zvýšil sa počet žiakov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, avšak už od roku 2018 výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí dobre vychádzali len s jedným rodičom, prípadne uvádzali iný dôvod. Pozitívne je hodnotené zistenie, že výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl považovala vzťahy v rodine za dobré, pretože kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi je považovaná za významný faktor ovplyvňujúci vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v tejto rodine žije.
- **Priateľské vzťahy k viacerým osobám inej rasy a etnického pôvodu** si vytvorilo 41,3% respondentov a necelá štvrtina opýtaných mala iba jedného takéhoto kamaráta. Rovesníkov, ktorí sa od ostatných odlišujú farbou pleti vôbec nepoznala asi tretina žiakov základných a stredných škôl a až 6,7% opýtaných neprejavilo záujem sa s takýmito osobami priatelieť. Prezentované zistenia potvrdili, že i keď si už 63,7% opýtaných vybudovalo priateľské kontakty s osobami odlišnými od majoritnej skupiny ľudí na Slovensku, necelých 7,0% žiakov základných a stredných škôl malo určité výhrady voči osobám patriacim k inej rase a etnicite. Je zrejmé, že títo respondenti mali voči rovesníkom, ktorí sa od majoritnej väčšiny líšia farbou pleti určité predsudky, ktoré by mali prekonať.
- Kamarátov, ktorí sa od ostatných odlišovali farbou pleti, mali častejšie dievčatá, najmladší respondenti, žiaci 7. ročníkov základných škôl, opýtaní žijúci v najväčších mestách, respondenti pochádzajúci z Košického kraja, žiaci z neúplných rodín a z rodín, kde si členovia navzájom rozumeli. **Nezáujem o priateľstvo s rovesníkmi, ktorí mali inú farbu pleti** deklarovali najmä chlapci, respondenti vo veku 14 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, mladí obyvatelia Trnavského kraja, respondenti vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde absentovali pozitívne rodinné vzťahy.
- Od roku 2010 sa nezmenil počet opýtaných, ktorí si našli viacerých kamarátov patriacich k inej rase, avšak stúpol počet respondentov, ktorí mali len jedného priateľa odlišného od väčšiny ľudí farbou pleti. Znížil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí by sa s osobou patriacou k inej rase alebo etniku priatelili, avšak nepoznali ju a mierne stúpol počet respondentov, ktorí neboli ochotní nadviazať s týmito osobami kamarátske vzťahy. Zaujímavé je zistenie, že od roku 2019 klesol počet opýtaných, ktorí osoby odlišujúce sa farbou pleti od ostatných poznali, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili. Bolo by potrebné, vysvetliť žiakom základných a stredných škôl pozitíva, ktoré multikultúrna spoločnosť prináša a poučiť ich o tom, že rovesník s inou farbou pleti je im rovnocenný a nesmú ho diskriminovať.
- Prezentované zistenia ukázali, že za sledované obdobie (2010: 60,4%, 2016: 59,4%, 2017: 65,4%, 2018: 56,7%, 2019: 58,2%, 2020: 60,3%, 2021: 63,7%) stúpol počet respondentov, ktorí mali priateľov patriacich k inej rase alebo etnickej skupine. Zistené údaje zároveň potvrdili, že od roku 2010 sa mierne zvýšil aj počet opýtaných, ktorí sa k osobám odlišným od majoritnej populácie stavali odmietavo, pričom najhoršia situácia bola zistená v roku 2016 a 2017.
- **Kamarátov, ktorí patria k extrémistom**, si našlo 27,0% žiakov základných a stredných škôl. Necelé tri štvrtiny opýtaných nemali priateľov, ktorí by sa svojimi názormi a postojmi zaradili k členom extrémistických skupín. Domnievame sa, že najúčinnejšou oblasťou pri

minimalizovaní výskytu rizikového správania, medzi ktoré patrí aj extrémizmus, je účinná a efektívna prevencia, realizovaná predovšetkým v školskom prostredí. Je potrebné zamerať pozornosť na rozvoj osobnosti jednotlivcov, na upevnenie pozitívnych hodnôt a postojov k životu, na snahu rozvíjať komunikačné zručnosti žiakov, naučiť ich vytvárať zdravé medziľudské vzťahy a rozvinúť kritické myslenie, čo zároveň pomôže budovať ich odolnosť voči extrémizmu. Je potrebné, aby boli deti viac kontrolované zo strany rodičov a aj učitelia by si mali vo vyššej miere všímať, ako sa správajú, či nenosia oblečenie propagujúce tento nebezpečný jav a ako sa vyjadrujú vo vzťahu k niektorým menšinám a pod. V prípade potreby je nutné spolupracovať nielen s rodičmi, ale i s odborníkmi z CPPP a spoločnými silami sa snažiť tieto nesprávne názory korigovať. Rodičia by si mali všímať aj to, s kým ich dospievajúce deti komunikujú vo virtuálnom svete a snažiť sa všetky nevhodné osobné alebo internetové kontakty eliminovať.

- Názor, že **kamaráti patria k extrémistom**, prezentovali výrazne častejšie chlapci, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci v najväčších mestách, žiaci pochádzajúci z Bratislavského, Nitrianskeho a z Košického kraja, respondenti z neúplných rodín a opýtaní, ktorí nemali doma vybudované dobré medziľudské vzťahy. **Kamarátov extrémistov nemali** skôr dievčatá, opýtaní vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, mladí obyvatelia Trenčianskeho kraja, žiaci pochádzajúci z úplných rodín a opýtaní, ktorí mali doma vytvorené dobré vzťahy.
- Od roku 2016 mierne klesol počet respondentov, ktorí sa kamarátili s extrémistami a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí nemali priateľov s týmito názormi. Z prezentovaných dát je zrejmé, že žiaci základných a stredných škôl sa v najvyššom počte kamarátili s extrémistami v roku 2017 a 2019, pričom najlepšia situácia bola zistená v roku 2020.

Prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v školskom prostredí, v rodine a v rovesníckej skupine

- Respondenti sa v škole stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase a národe, s prejavmi nenávisťi voči niektorým skupinám osôb a s agresívnym správaním svojich rovesníkov. Nižší počet opýtaných zažil v triednom kolektíve nosenie nebezpečných vecí a oblečenia, ktoré extrémizmus propagovalo alebo mali spolužiaci na oblečení zviditeľnené ich symboly. Respondenti v najnižšom počte potvrdili, že spolužiaci sa chválili účasťou na rôznych extrémistických aktivitách, prípadne propagovali aktivity a tlačoviny, ktoré extrémisti organizovali.
- Obidve skupiny opýtaných najčastejšie uvádzali, že spolužiaci sa negatívne vyjadrovali o rase, národe a o niektorých etnických skupinách. Dievčatá zažili u rovesníkov prejavy nenávisťi voči niektorým skupinám osôb. Chlapci sa vo vyššej miere stretli s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom a videli u spolužiakov oblečenie propagujúce rasizmus. Chlapci zároveň častejšie uvádzali, že rovesníci v triede mali pri sebe rôzne nebezpečné veci, propagovali extrémistické tlačoviny a aktivity, prípadne sa na nich aj zúčastnili. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín uviedol, že spolužiaci nosili rôzne extrémistické symboly. Z uvedených zistení je zrejmé, že s prejavmi extrémizmu sa v triednych kolektívoch stretli častejšie chlapci než dievčatá.
- Od roku 2016 sa znížil počet respondentov, ktorí počuli od spolužiakov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, stretli sa s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, zaznamenali rôzne prejavy nenávisťi voči určitým skupinám osôb, zažili propagovanie ich tlačovín a aktivít. Zároveň klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí videli u rovesníkov v triede rôzne nebezpečné veci, symboly propagujúce extrémistické hnutie a zaznamenali aj ich účasť na aktivitách, ktoré tieto skupiny

organizovali. Za sledované obdobie sa nezmenil iba počet opýtaných, ktorých spolužiaci nosili oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus. Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2016 klesol počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa v triednom kolektíve stretli so všetkými extrémistickými prejavmi, okrem oblečenia propagujúceho extrémizmus, čo je považované za pozitívne zistenie.

- S prejavmi extrémizmu sa v školskom prostredí často stretlo 7,8% opýtaných, pričom občas ich zažilo až 64,1% respondentov. Len necelá tretina žiakov základných a stredných škôl prezentovala názor, že v ich triede sa tieto negatívne prejavy vôbec nevyskytovali.
- **Časté prejavy extrémizmu** v škole zažili vo vyššej miere chlapci, najstarší respondenti, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, opýtaní z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, žiaci s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji, respondenti z neúplných rodín, opýtaní, ktorí nemali doma vytvorené dobré vzájomné vzťahy a žiaci, ktorí sa kamarátili s extrémistami. Názor, že v ich **škole sa žiadne prejavy extrémizmu nevyskytovali**, prezentovali najmä dievčatá, opýtaní vo veku 13 a 14 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, respondenti pochádzajúci z najväčších miest, mladí obyvatelia Bratislavského kraja, opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách, v rodinách, kde si rodičia a deti navzájom rozumeli a žiaci, ktorí nemali kamarátov extrémistov.
- Od roku 2016 stúpol počet opýtaných, ktorí videli v škole časté prejavy extrémizmu a výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa s nimi v tomto prostredí stretli iba občas. Vo veľkej miere klesol počet respondentov, ktorí ich nezažili vôbec. Z uvedených zistení je zrejmé, že oproti zisteniam z roku 2016 bol zaznamenaný výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí mali skúsenosti s prejavmi extrémizmu a znížil sa počet žiakov, ktorí tieto zlé skúsenosti nemali. Najhoršia situácia bola zistená v roku 2020, pričom v údaj zaznamenaný v tomto roku je druhý najvyšší. Túto negatívnu situáciu by mohla eliminovať lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, o jeho ideológii a prejavoch, čo by prispelo aj k väčšej ochrane detí a mládeže pred týmto nebezpečným javom.
- Asi tretina respondentov nezaregistrovala vo svojom okolí žiadne **prejavy extrémizmu** a 18,2% opýtaných táto problematika nezaujímala. S prejavmi extrémizmu, ktoré sa objavili v ich okolí, nesúhlasilo 34,8% žiakov základných a stredných škôl a 14,2% respondentov sa s nimi občas stotožnilo. Pozitívne stanovisko prezentovalo iba 1,7% opýtaných. Príčinou tejto negatívnej skutočnosti môže byť súčasná nie veľmi dobrá ekonomická situácia v spoločnosti, zlé skúsenosti detí a mladých ľudí s osobami patriacimi k inej rase alebo etniku, nedostatok informácií a vytváranie neopodstatnených predsudkov voči týmto skupinám osôb.
- **S prejavmi extrémizmu súhlasili** skôr chlapci, respondenti vo veku 16 a 17 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci v malých aglomeračných jednotkách, mladí obyvatelia Trnavského kraja, respondenti z neúplných rodín, z rodín, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy a žiaci, ktorí sa kamarátili s extrémistami. **Nesúhlasné stanovisko** vyjadrili skôr dievčatá, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, žiaci žijúci v Nitrianskom kraji, respondenti z úplných rodín, z rodín, kde si členovia navzájom rozumeli a opýtaní, ktorí neudržiavali priateľské kontakty s členmi extrémistických skupín.
- Od roku 2016 mierne stúpol počet opýtaných, ktorí vo svojom okolí nezaznamenali žiadne extrémistické prejavy a klesol počet respondentov, ktorí o ne nejavili záujem. Zároveň stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí s prejavmi extrémizmu vo svojom okolí nesúhlasili. Okrem toho za sledované obdobie výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stotožnili. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že situácia

sa od roku 2016 výrazne zlepšila, pretože bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí s prejavmi extrémizmu súhlasili. Okrem toho stúpol počet opýtaných, ktorí extrémistické prejavy odmietali, prípadne ich vo svojom okolí nezaregistrovali alebo sa o ne nezaujímal.

- Až 60,8% opýtaných sa s **prejavmi extrémizmu stretlo** na internete a na sociálnych sieťach, pričom viac než polovica respondentov ich zažila v škole alebo v rovesníckej skupine. Na ulici sa s extrémizmom stretla pätina opýtaných a 10,6% oslovených žiakov získalo tieto negatívne skúsenosti v domácom prostredí. V televíznom vysielaní ich videlo len 1,2% opýtaných. S prejavmi extrémizmu sa nikdy nestretlo 12,7% respondentov a až 15,1% žiakov si na tieto situácie nedokázalo spomenúť. Prezentované zistenia ukázali, že respondenti zažili prejavy extrémizmu nielen na internete a na sociálnych sieťach, ale i v škole a v rovesníckej skupine, teda v prostredí, v ktorom sa žiaci základných a stredných škôl pohybujú pomerne často a dlhodobo.
- Chlapci sa vo vyššom počte s prejavmi extrémizmu nikdy nestretli, pričom dievčatá si na tieto situácie nevedeli spomenúť. Obidve skupiny respondentov zažili prejavy extrémizmu na internete a na sociálnych sieťach. Chlapci sa s nimi vo vyššom počte stretli v rovesníckej skupine, pričom dievčatá získali tieto negatívne skúsenosti v škole, doma a na ulici. Približne rovnaký počet opýtaných videl prejavy extrémizmu v televízii.
- Od roku 2016 výrazne stúpol počet respondentov, ktorí sa s týmto negatívnym javom stretli nielen na internete a na sociálnych sieťach, ale i v škole, v rovesníckej skupine a doma. Znížil sa počet opýtaných, ktorí zažili prejavy extrémizmu na ulici, prípadne ich videli v televíznom vysielaní. Oproti zisteniam z roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali, aj keď výraznejšie stúpol počet žiakov, ktorí si na tieto nepríjemné situácie nedokázali spomenúť.

Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme

- Viac než tretina opýtaných bola s mierou svojej **informovanosti o prejavoch extrémizmu** na Slovensku spokojná, pričom určitý deficit týchto poznatkov pociťovalo 33,8% respondentov. Približne rovnaký počet žiakov základných a stredných škôl daná problematika nezaujala. Z uvedených zistení vyplynulo, že spokojnosť s mierou informovanosti o extrémizme deklaroval najnižší počet opýtaných. Je potrebné si uvedomiť, že ide o subjektívny názor detí a mladých ľudí týkajúcich sa miery informovanosti o prejavoch extrémizmu. Je dôležité, aby žiaci základných a stredných škôl mali dostatok poznatkov o činnosti týchto skupín, poznali platnú legislatívu a vedeli o tom že prejavy extrémizmu sú podľa nej trestné.
- O extrémizme boli dostatočne informovaní najmä chlapci, respondenti vo veku 13 a 18 rokov, žiaci 9. ročníkov základných škôl a 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji a žiaci pochádzajúci z doplnených rodín. Nedostatok poznatkov pociťovali skôr dievčatá, opýtaní vo veku 16 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, respondenti s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, mladí obyvatelia Žilinského kraja a opýtaní z úplných rodín. O danú problematiku sa nezaujímal najmä dievčatá, najmladší opýtaní, žiaci 7. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a z veľkomiest, opýtaní pochádzajúci z Košického kraja a mladí ľudia vyrastajúci v neúplných rodinách.
- Od roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojní. Zároveň sa znížil aj počet respondentov, ktorí pociťovali v tejto oblasti určitý deficit a stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa o túto problematiku

nezaujímalí. Zistené údaje potvrdili, že oproti roku 2016 sa situácia zmenila len v malej miere, pričom sa zvýšil najmä počet respondentov ktorí sa o extrémizmus nezaujímalí.

- Opýtaní najčastejšie **získali informácie o extrémizme** z internetu a zo sociálnych sietí a z televízie a z rozhlasu. Viac než pätina žiakov základných a stredných škôl poskytli potrebné poznatky učiteľia. Omnoho menej respondentov sa poradilo s rodičmi a kamarátmi, prípadne si informácie o extrémistoch prečítali v novinách a v časopisoch. Najnižší počet opýtaných získal tieto poznatky z rôznych alternatívnych médií alebo z besied a prednášok. Viac než štvrtinu oslovených žiakov problematika extrémizmu nezaujímalá. Prezentované zistenia potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl čerpali potrebné poznatky najmä z médií.
- Obidve skupiny opýtaných najčastejšie získali informácie o extrémizme z internetu. Chlapci sa o tomto probléme častejšie rozprávali s kamarátmi, zatiaľ čo dievčatá sa poradili s rodičmi a učiteľmi, prečítali si informácie ich v novinách a v časopisoch alebo im ich sprostredkovala televízia a rozhlas. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín získal potrebné vedomosti z alternatívnych médií alebo z iných zdrojov. O extrémizmus sa nezaujímalá necelá tretina chlapcov a štvrtina dievčat. Z uvedeného je zrejmé, že chlapci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rady od rovesníkov, zatiaľ čo dievčatá viac dôverovali správam z internetu, televízie, rozhlasu, novín a z časopisov a spoľahli sa na informácie, ktoré im sprostredkovali rodičia a učiteľia.
- Stredoškóľáci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rozhovory s rodičmi, pedagógmi a s rovesníkmi, prípadne hľadali potrebné informácie na internete alebo v alternatívnych médiách. Žiaci základných škôl, ktorých táto téma vo vyššom počte nezaujímalá, viac dôverovali informáciám, ktoré im sprostredkovala televízia a rozhlas. Považujeme za potrebné, aby rodičia a učiteľia venovali viac pozornosti tejto závažnej téme aj u žiakov základných škôl a veku primeraným spôsobom im poskytlí o extrémizme dostatok poznatkov.
- Od roku 2016 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí sa o extrémizmus nezaujímalí. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí potrebné informácie získali z televízie, rozhlasu, z internetu, z novín a z časopisov. Okrem toho výrazne stúpol aj počet žiakov, ktorí získali tieto poznatky od učiteľov, rodičov a od kamarátov. Za sledované obdobie klesol počet respondentov, ktorí na zvýšenie svojej informovanosti využili alternatívne médiá, pričom sa nezmenil počet opýtaných, ktorí si našli iné zdroje. V rokoch 2016 až 2018 bola prioritným zdrojom poznatkov o extrémizme televízia a rozhlas, pričom v roku 2020 a 2021 čerpali opýtaní informácie predovšetkým z internetu.
- **Internetové stránky, ktoré sa venujú problematike extrémizmu**, nepoznalo až 64,0% respondentov a necelá pätina opýtaných o nich vedela, ale nenavštevovala ich. Častú sledovanosť internetových portálov zameraných na propagáciu extrémizmu priznalo 5,5% žiakov základných a stredných škôl, pričom 11,4% respondentov si ich pozrelo občas.
- Tieto stránky **často** sledovali najmä chlapci, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, mladí obyvatelia Prešovského kraja, opýtaní z neúplných rodín, z rodín, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy a respondenti, ktorí sa kamarátili s extrémistami. **Občasnú návštevnosť** extrémistických portálov uvádzali chlapci, sedemnásťroční opýtaní, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v Trnavskom kraji, opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, žiaci, ktorí si s rodičmi nerozumeli a respondenti, ktorí mali kamarátov extrémistov. O extrémistické internetové portály **nemali záujem** dievčatá, najmladší respondenti, žiaci 7. ročníkov základných škôl a 1. ročníkov stredných škôl, opýtaní z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, mladí obyvatelia

Košického kraja, respondenti pochádzajúci z úplných rodín, z rodín, kde boli vybudované dobré vzťahy a žiaci, ktorí neudržiavali kontakty s členmi extrémistických skupín. Je dôležité, aby si tieto deti a mladí ľudia vedeli vytvoriť správny názor na skupiny extrémistov a boli usmernení niekým, kto im podá jasné a objektívne informácie o činnosti extrémistov. Tejto závažnej problematike by mali venovať veľkú pozornosť nielen učitelia, ale i rodičia, aby zabránili nekritickému preberaniu nesprávnych názorov, ktoré si ich deti prečítajú na internete a na sociálnych sieťach.

- Od roku 2016 klesol počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok, avšak výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí ich navštevovali občas. Mierne sa znížil počet respondentov, ktorí portály zamerané na extrémizmus poznali, ale nesledovali a len minimálne klesol aj počet oslovených žiakov, ktorí o nich nemali žiadne poznatky. Zo zistených údajov vyplynulo, že od roku 2016 mierne stúpol počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok a klesol počet žiakov, ktorí na ne nechodili vôbec. Zaujímavé je zistenie, že oproti údajom z roku 2020 bol evidovaný výrazne nižší počet opýtaných, ktorí patrili k občasným návštevníkom extrémistických internetových portálov. Príčinou týchto zistení môže byť skutočnosť, že v roku 2020 boli počas jarných aj jesenných mesiacov zatvorené školy, žiaci základných a stredných škôl sa nestretávali, učili sa dištančnou formou a nemohli navštevovať ani rôzne záujmové krúžky. Z týchto dôvodov mali viac voľného času, ktorý trávili v domácom prostredí a najčastejšie surfovaním po internete. Aj keď pandémia Covid 19 trvala aj počas roka 2021, je zrejme, že žiaci základných a stredných škôl sa na novú situáciu adaptovali a svoj voľný čas trávili iným spôsobom.
- Až 77,1% opýtaných sa nestretlo so **snahou radikalizovať ich názory**. Tieto negatívne skúsenosti uvádzala iba necelá štvrtina žiakov základných a stredných škôl. Túto skupinu respondentov sa extrémisti snažili zradikalizovať najmä prostredníctvom internetu a sociálnych sietí (21,2%) a cez kamarátov, ktorí k nim už patrili (8,8%). Výrazne nižší počet opýtaných oslovil priamo vodca extrémistickej skupiny (3,2%), prípadne sa k tejto téme dostali prostredníctvom ich literatúry (2,8%) alebo počas rozhovorov pri stretnutí s členmi extrémistických skupín (1,9%). Z prezentovaných dát vyplynulo, že i keď sa väčšina žiakov základných a stredných škôl nikdy s radikalizáciou nestretla, je zrejme že k častým prostriedkom určeným na ovplyvnenie mladých ľudí patrí internet, sociálne siete a osobné rozhovory s kamarátmi, ktorí už majú extrémistickú ideológiu osvojenú a snažia sa ju rozširovať ďalej.
- Až 78,9% chlapcov a asi tri štvrtiny dievčat nemali žiadne skúsenosti s pokusmi o radikalizáciu ich názorov. Chlapcov sa vo vyššom počte snažili ovplyvniť kamaráti extrémisti, oslovil vodca extrémistickej skupiny alebo sa s členmi tohto hnutia stretli aj osobne. Dievčatá zažili vo vyššej miere snahu o radikalizáciu na internete a na sociálnych sieťach. Približne rovnakému počtu opýtaných bola poskytnutá extrémistická literatúra, prípadne boli radikalizovaní iným spôsobom. Zistené údaje ukázali, že snahu o radikalizáciu názorov zažili vo vyššej miere chlapci než dievčatá.
- Od roku 2016 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí snahu o radikalizovanie názorov nikdy nezažili. Stúpol iba počet respondentov, ktorých chceli ovplyvniť kamaráti patriaci k extrémistom. Na približne rovnakej úrovni zostal počet žiakov, ktorí získali tieto negatívne skúsenosti prostredníctvom internetu a sociálnych sietí. Klesol počet opýtaných, ktorí zažili snahu o radikalizáciu ich názorov na stretnutí členov tohto hnutia, boli oslovení vodcom extrémistickej skupiny alebo prostredníctvom ich literatúry. Uvedené zistenia ukázali, že žiaci mali v roku 2021 menej skúseností so snahou o radikalizáciu ich názorov než v roku 2016, pričom stúpajúcu tendenciu mal iba počet kamarátov, ktorí sa ich snažili ovplyvniť.

Aj tieto zistenia poukázali na výrazný negatívny vplav rovesníkov, ktorí si osvojili extrémistické názory a snažia sa ich šíriť ďalej.

Dôvody prítlačivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež

- Prezentované zistenia ukázali, že výrazná väčšina žiakov (89,9%) nemala žiadne **skúsenosti s extrémistickými materiálmi**. Respondenti sa v pomerne malom počte dostali do kontaktu s týmito osobami prostredníctvom rôznych extrémistických portálov, publikovaných materiálov a hudby, pričom len veľmi málo žiakov základných a stredných škôl sa zapojilo do aktivít, ktoré členovia extrémistických skupín organizovali (pochody, demonštrácie, koncerty...).
- Žiadne skúsenosti s čítaním extrémistických materiálov alebo s účasťou na ich aktivitách nemalo až 92,7% dievčat a 87,1% chlapcov. Chlapci v najvyššom počte počúvali ich hudbu, pričom dievčatá najčastejšie čítali materiály, ktoré tieto skupiny vydávali. Chlapci vo vyššom počte súhlasili s ich názormi a postojmi uverejnenými na internetových stránkach, zúčastnili sa na nimi organizovanom pochode a na ich hudobnom koncerte. Približne rovnaký počet opýtaných priznal účasť na extrémistickej demonštrácii, zúčastnil sa aj na stretnutí členov tohto hnutia, prípadne uviedol inú možnosť. Uvedené údaje potvrdili, že chlapci sa vo výrazne častejšie zaujímali o materiály, ktoré extrémisti vydali a taktiež častejšie než dievčatá navštevovali rôzne extrémistické podujatia.
- Od roku 2016 výrazne stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nemali žiadne skúsenosti s extrémistickými materiálmi alebo aktivitami. Vo veľkej miere sa znížil počet respondentov, ktorí navštívili ich internetové stránky a súhlasili s ich komentármi a názormi. Zároveň klesol počet opýtaných, ktorí čítali extrémistické tlačoviny, zúčastnili sa na osobnom stretnutí s členmi tohto hnutia, počúvali extrémisticky ladenú hudbu, zapojili sa do ich pochodov, demonštrácií a zúčastnili sa aj na ich hudobnom koncerte. Zníženie počtu žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa s názormi a postojmi extrémistov stretli na internete a sociálnych sieťach je hodnotené kladne. Zlepšiť danú situáciu určite pomohla snaha pedagógov naučiť žiakov kriticky myslieť, vedieť si vytvoriť a obhájiť vlastný názor a neprijímať bez výhrad všetko, čo si na internete prečítajú. Zo strany rodičov je dôležité, aby vedeli, čo ich deti na internete robia, ktoré stránky navštevujú a s kým nadväzujú kontakty. V prípade, že ich dieťa komunikuje s neznámymi osobami, ktoré si osvojili extrémistické názory, je potrebné tieto kontakty eliminovať a celú situáciu sanovať v spolupráci s pedagógmi a odborníkmi v CPPPaP. Len tak zabránia, aby si tieto negatívne názory a postoje osvojili aj ich dospievajúci syn a dcéra.
- Za najčastejšiu **príčinu nárastu stúpencov extrémizmu** označili žiaci súčasnú politickú situáciu vo svete, politickú situáciu na Slovensku, nevhodný spôsob výchovy detí a zlé rodinné vzťahy. Respondenti v nižšom počte pripisovali význam aj strate ideálov a z toho vyplývajúcej frustrácii mladých ľudí, negatívnym osobným zážitkom, nedostatočným vedomostiam z histórie, akceptovaniu násilia v médiách, strachu mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia, nedôvere voči etablovaným politickým stranám, negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska a zanedbávaniu problémov chudoby a segregácie obyvateľstva. Opýtaní v najnižšej miere pripisovali význam preťažnosti učiteľov, prípadne uvádzali inú odpoveď. Na túto otázku nevedela odpovedať asi štvrtina oslovených respondentov.
- Chlapci označili za najčastejší dôvod nárastu prejavov extrémizmu politickú situáciu na Slovensku, pričom dievčatá považovali za dôležitejšiu príčinu nevhodný spôsob výchovy detí. Chlapci vo vyššej miere prezentovali názor, že expandovanie prejavov extrémizmu

zapríčinili negatívne dôsledky transformácie Slovenska, zatiaľ čo dievčatá pripisovali význam súčasnej politickej situácii vo svete, zlým vzťahom v rodine, strate ideálov a frustrácii mladých ľudí, akceptovaniu násilia v médiách, strachu zo sociálneho vylúčenia, skutočnosti, že učitelia nemajú čas venovať sa žiakom, negatívnym osobným zážitkom, nedostatočným vedomostiam detí a mládeže z histórie, nedôvere voči etablovaným politickým stranám a zanedbávaniu problémov chudoby. Na tento závažný problém nemala vytvorený vlastný názor až tretina chlapcov a pätina dievčat. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že dievčatá mali vyššiu tendenciu hľadať príčiny nárastu prejavov extrémizmu v celosvetových, spoločenských, rodinných a osobných problémoch jedinca, zatiaľ čo chlapci sa prikláňali k názoru, že toto expandovanie ovplyvnila súčasná, pomerne zlá ekonomická situácia na Slovensku a negatívne dôsledky transformácie našej ekonomiky.

- Od roku 2016 sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí považovali za dôležitý motív nárastu prejavov extrémizmu nedostatočné vedomosti mladých ľudí z histórie. Výrazne sa znížil počet opýtaných, ktorí pripisovali význam súčasnej politickej situácii vo svete, dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, strate ideálov a z toho vyplývajúcej frustrácii detí a mládeže, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere občanov voči etablovaným politickým stranám a zanedbávaniu problémov chudoby obyvateľstva. Klesol aj počet žiakov, ktorí považovali za dôležité zlé vzťahy v rodine, nevhodný spôsob výchovy detí, akceptovanie násilia v médiách, strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia a nedostatok času u učiteľov venovať sa žiakom. Zistené údaje ukázali, že od roku 2016 výrazne stúpol počet respondentov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať. Porovnanie zistení ukázalo, že za sledované obdobie považovali opýtaní za najdôležitejší dôvod nárastu extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. V roku 2016 pripisovali žiaci väčší význam negatívnym osobným zážitkom, nedôvere voči politickým stranám a dlhodobému zanedbávaniu problémov chudoby. V roku 2021 považovali za dôležitejšie iba nedostatočné vedomosti mladých ľudí z histórie.
- Respondenti považovali za **najčastejšie príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickým hnutím** nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania a túžbu získať si rešpekt okolia. Nižší počet žiakov označil aj predsudky voči určitým skupinám osôb, snahu vybiť si zlosť a agresivitu, potrebu byť členom rovesníckej skupiny, snahu oplatiť zlú skúsenosť, neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom a túžbu vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov. Zarážajúce je zistenie, že na túto otázku nevedela odpovedať až tretina žiakov základných a stredných škôl.
- Obidve skupiny respondentov označili za najčastejšiu príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistami nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania. Dievčatá vo vyššom počte pripisovali význam predsudkom voči niektorým skupinám ľudí získaným v rodine, potrebe byť členom rovesníckej skupiny, túžbe mať rešpekt okolia, snahe oplatiť zlú skúsenosť, túžbe získať si chýbajúcu pozornosť dospelých, snahe vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosti riešiť problémy iným spôsobom. Na túto otázku nevedelo odpovedať 36,0% chlapcov a štvrtina dievčat. Prezentované zistenia ukázali, že dievčatá mali vo vyššej miere vytvorený vlastný názor na príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami než chlapci, ktorí častejšie nedokázali na túto otázku odpovedať.
- Od roku 2016 sa zvýšil počet respondentov, ktorí považovali za príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami nedostatok poznatkov o dôsledkoch ich správania a predsudky voči niektorým skupinám osôb. Znížil sa počet žiakov, ktorí pripisovali význam potrebe byť členom rovesníckej skupiny, túžbe získať si rešpekt okolia, snahe oplatiť zlú skúsenosť, túžbe vybiť si zlosť, neschopnosti riešiť problémy iným spôsobom a potrebe vzbudiť pozornosť dospelých. Zároveň výrazne stúpol počet žiakov, ktorí na daný problém nemali vytvorený vlastný názor. Porovnanie zistení ukázalo, že v roku 2016 a 2017 považovali

opýtaní za najdôležitejšiu príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia, zatiaľ čo v roku 2018, 2019, 2020 a 2021 pripisovali význam najmä nedostatku poznatkov o dôsledkoch ich správania. Zaujímavé je zistenie, že za celé sledované obdobie považovali žiaci základných a stredných škôl za najmenej dôležitú snahu detí a mládeže vzbudiť týmto spôsobom pozornosť rodičov a učiteľov.

Názory a postoje žiakov k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných

- Až 95,2% žiakov základných a stredných škôl **odmietlo myšlienku nadradenosti bielej rasy** a prezentovali názor, že ľudia s inou farbou pleti sú rovnako civilizovaní ako ostatní. Len 3,3% opýtaných s touto rasistickou teóriou súhlasilo a 1,5% respondentov nevedelo vyjadriť svoj názor. Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina žiakov si osvojila správny názor, avšak je potrebné vysvetliť túto závažnú skutočnosť aj respondentom, ktorí ešte stále zastávajú nesprávny názor a poučiť malý počet opýtaných, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať.
- S myšlienkou **nadradenosti bielej rasy súhlasili** najmä chlapci, opýtaní vo veku 12, 15 a 16 rokov, žiaci 9. ročníkov základných škôl a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, žiaci pochádzajúci z Trnavského a z Košického kraja, opýtaní vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy.
- **Rasovú neznášanlivosť odmietli** skôr dievčatá, respondenti vo veku 13 a 17 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, mladí obyvatelia Žilinského kraja, respondenti z úplných rodín a z rodín, kde boli vybudované dobré medziľudské vzťahy. Z uvedeného je zrejmé, že problematika rasovej neznášanlivosti si vyžaduje omnoho viac pozornosti než jej bolo venované doteraz a to v najmä v základných školách, kde bol zistený výrazne vyšší počet nerozhodnutých respondentov.
- Od roku 2010 (18,7%, 2016: 12,6%, 2017: 7,8%, 2018: 6,6%, 2019: 6,4%, 2020: 4,4%, 2021: 3,3%) klesol vo veľkej miere počet opýtaných, ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy a výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí na túto otázku odpovedali záporne. Znížil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nemali na tento problém vytvorený vlastný názor. Zistené dáta ukázali, že situácia týkajúca sa rasovej nadradenosti je v súčasnej dobe omnoho lepšia než bola v roku 2010. Je zrejmé, že prezentovanie tohto páľčivého problému v médiách a poskytovanie potrebných poznatkov v škole a v rodine prispelo k výraznému zníženiu počtu opýtaných, ktorí mali osvojený nesprávny názor. Bolo by však potrebné, aby deti a mládež uplatňovali tieto názory aj v praktickom živote a vzdali sa predsudkov, ktorí ešte niektorí vo vzťahu k rovesníkom s inou farbou pleti majú. Túto situáciu by bolo potrebné eliminovať systematickým vysvetľovaním najmä zo strany rodičov a pedagógov. Veľkú úlohu majú v danej oblasti aj médiá, preto je potrebné napr. v televíznom vysielaní uvádzať programy, ktoré poukazujú na nebezpečenstvo fašizmu a rasistickej ideológie.
- Respondenti si vytvorili **najpozitívnejší postoj** k Čechom, Maďarom a k Aziatom. V nižšej miere prezentovali kladné postoje k Rómom, Židom a k Arabom. Oslovení žiaci prezentovali v najvyššom počte **priateľský vzťah** k Čechom. Vo výrazne nižšej miere prejavili kladný postoj aj k Maďarom, Aziatom, Židom, Rómom a k Arabom. Až necelá pätina opýtaných priznala **negatívne vzťahy** k Rómom, pričom v nižšom počte vyjadrili aj svoj negatívny postoj k Maďarom, Arabom, Židom a k Čechom. Respondenti pociťovali v najnižšej miere nepriateľstvo voči Aziatom. Asi polovica oslovených žiakov základných a stredných škôl si nevytvorili **žiadny vzťah** k Arabom a k Židom. Opýtaní v nižšej miere

deklarovali indiferentný vzťah voči Aziatom, Rómom a k Maďarom. O Čechov sa vôbec nezaujímal omnoho nižší počet respondentov.

- Od roku 2010 sa **zlepšili vzťahy** respondentov k všetkým uvedeným skupinám, pričom najvýraznejšie zlepšenie bolo evidované u Maďarov a Rómov. Na druhej strane sa znížil počet opýtaných, ktorí negatívne vnímali Rómov, Aziatov, Arabov, Židov, Maďarov a nezmenil sa počet oslovených žiakov, ktorí pociťovali nepriateľstvo k Čechom. Z uvedených zistení vyplynulo, že od roku 2010 klesol počet žiakov, ktorí mali vytvorené negatívne postoje voči všetkým spomenutým národnostiam a náboženstvám. V skupine opýtaných, ktorí zastávali **indiferentné postoje** voči daným skupinám osôb, bolo opäť zistené zníženie počtu respondentov, ktorým boli ľahostajní Aziati, Židia, Česi, Rómovia, Maďari aj Arabi. Od roku 2010 žiaci omnoho lepšie hodnotili vzťahy k Maďarom a k Rómom a pozitívnejšie vnímali aj Aziatov, Čechov a Židov. Pozitívne je hodnotené zistenie, že v tomto roku bol zistený vyšší počet priateľských postojov, zníženie negatívnych pocitov aj ľahostajnosti mladých Slovákov voči všetkým spomenutým skupinám osôb.

ODPORÚČANIA PRE PRAX

Výsledky výskumu potvrdili, že extrémizmus patrí v školskom prostredí k závažným sociálno-patologickým javom. Pre zníženie jeho výskytu v základných a v stredných školách odporúčame:

- Poskytnúť žiakom v rámci výučby dostatok vedomostí o histórii Slovenska. Tieto poznatky môžu získať priamo na vyučovaní, ale i návštevou filmových a divadelných predstavení, múzeí a pod.
- V rámci interkultúrnej výchovy oboznámiť žiakov so základnými poznatkami o demokracii, tolerancii, rešpektovaní iných kultúr a naučiť ich dodržiavať ľudské práva.
- Venovať viac pozornosti problematike holokaustu a antisemitizmu, pretože niektorí žiaci majú voči Židom vytvorené neodôvodnené predsudky.
- Venovať viac pozornosti problematike rasizmu, extrémizmu a xenofóbie už v základných školách, pretože je zrejmé, že mnohí žiaci majú vytvorené negatívne názory a postoje k cudzincom žijúcim u nás a k osobám odlišným od majoritnej skupiny obyvateľstva.
- Zvyšovať právne vedomie žiakov, poskytnúť im vedomosti o trestnej činnosti extrémistov a učiť ich zodpovednosti za svoje konanie. Zo strany pedagógov je nutné jednoznačne odmietnuť všetky prejavy extrémizmu.
- V prípade výskytu prejavov extrémizmu v triede sa snažiť čo najrýchlejšie situáciu vyriešiť a vinníkov spravodlivo potrestať. Len tak sa zabráni ich ďalšiemu šíreniu.
- V rámci využívania nových moderných komunikačných technológií naučiť žiakov menej dôverovať neovereným zdrojom poznatkov, naučiť ich vyhľadávať informácie na spoľahlivých stránkach a vedieť si ich overiť.
- Všímať si správanie, oblečenie a vyjadrovanie žiakov s cieľom identifikovať prejavy extrémizmu a spoločne s rodičmi a odborníkmi ich prostredníctvom účinných výchovných opatrení eliminovať.
- Nárast počtu respondentov, ktorí občas sledujú extrémistické internetové stránky poukazuje na nutnosť dôslednejšej kontroly zo strany rodičov a realizácie efektívnejšej prevencie v školskom prostredí.
- Pri realizácii preventívnych opatrení zameraných na elimináciu prejavov extrémizmu spolupracovať s viacerými inštitúciami a mimovládnyimi organizáciami.

LITERATÚRA

BLAHA, R.-KUČERA, M. ml.-KUČERA, M st. : *Trestněprávní a kriminologická hlediska extremismu*. In: Kontakt č.1/2007, roč. IX, ISSN 1212-4117

HARDY, M.: *Vybrané příčiny úteků dětí na ulici na Slovensku*. In: Hardy, M.-Muhlpacher, P.-Dudášová, M.: Sociální patologie rodiny. Brno : Institut mezioborových studií, 2011. ISBN 978-80-8718-217-8

HOVANOVÁ, M.: *Rodina ako priestor sociálnej práce*. Košice : UPJŠ, 2021. ISBN 978-80-8152-965-8

LICHNER, V. a kol.: *Analýza radikálnych a extrémistických skupín, hnutí, siekt a kultúr a ich pôsobenie v Slovenskej republike*. Košice : UPJŠ, 2020. ISBN 978-80-8152-839-2

MIKULČÍKOVÁ, A.: *Súčasný pravicový extrémizmus- jeho príčiny, možné podoby a prejavy*. In: Grešková, L.: Náboženské korene pravicového extrémizmu. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2021. ISBN 978-80-89096-42-8

MORAVČÍK, I.-STRUHÁR, P.: *Rozpoznávanie nenávisťných a extrémistických prejavov v prostredí mládeže*. Trenčín: Katedra politológie Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2019. ISBN 978-80-8075-858-5

ONDREJKOVIČ, P.: *Terminologický glosár*. In: Škola bez rasizmu a xenofóbie. Zborník z odborného seminára. Bratislava : FFUK, 2001. ISBN 80-88893-64-X. s. 59-60

PÉTIOVÁ, M.: *Extrémizmus z pohľadu žiakov základných a stredných škôl. Záverečná správa z výskumu*. Bratislava : CVTI SR, 2022.

TARASOVIČ, V.: *Dialóg medzi civilizáciami alebo zrážka civilizácií?* In: Grešková, L.: Náboženské korene pravicového extrémizmu. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2021. ISBN 978-80-89096-42-8

TÓTHOVÁ, L.: *Extrémizmus a online prostredie*. In: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : FF UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4

VASILKOVÁ, A.-ANDROVIČOVÁ, J.: *Príčiny nárastu podpory pravicového radikalizmu a extrémizmu na Slovensku: príklad politickej strany Kotleba –LSNS*. In: Central European Journal of Politics. Dostupné na: www.cejop.cz

VEGRICHTOVÁ, B.: *Extremismus a společnost*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2013. ISBN 978-80-7380-427-5

Názov: **Extrémizmus z pohľadu žiakov základných a stredných škôl**

Autor: **PhDr. Marianna Pétiová, PhD.**

Technická spolupráca: **Mgr. Tomáš Runa**

Vydal: **Centrum vedecko-technických informácií SR v Bratislave**

Rok: **2022**

Počet kusov: **200**

ISBN 978-80-8240-026-0